

(/)

 (/)

> Forhistorisk tid, antikken, arkæologi ([http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12)

12)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Urtid

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/eigi-einhamr>)

Urtid

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1625

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid>) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/urtid&title=))

Jeanette Varberg

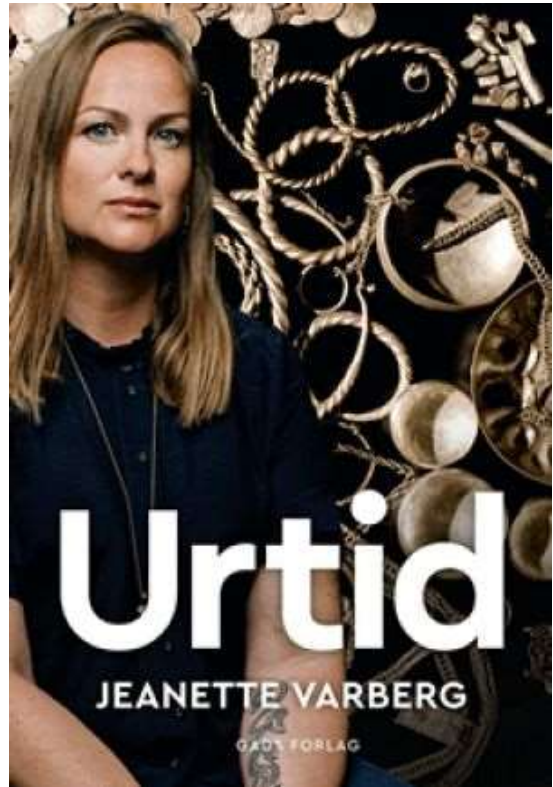
Urtid. Historien om Danmark fra stenalder til vikingetid

Gads forlag. 320 sider. 299,95 kr.

Af arkæolog cand.mag. Benny Staal

Det er altid en speciel følelse at tage fat på en anmeldelse af en ny arkæologibog. Først vurderes omslaget, så indholdsfortegnelsen, så litteraturlisten, og til sidst kigges på billeder og det allervigtigste; tekstens indhold.

I tilfældet med "Urtid" af Jeanette Varberg, var det med en vis skepsis, anmelder betragtede bogens omslag... for hvilken fagarkæolog ellers ville bruge halvdelen af omslaget på et portræt af sig selv? Og hvad mon bogens titel "Urtid" har med en sølvskat fra vikingetiden at gøre? (i øvrigt en sølvskat, som der ikke direkte er henvisning til i bogen... men på den anden side, så ligner vikingetidens mange sølvskatte jo også hinanden!) Når man ser bort fra portrættet, skaber bogens omslag mere forvirring, end det fortæller om bogens indhold på grund af selve titlen... allerede i forordet gøres det klart, at "urtid" skal lede læseren hen på australske forhold med aboriginals og deres "drømmetid" – en term, der er gået ind i fagsproget som værende netop Australiens oprindelige befolknings beretninger og tegninger mm. fra en svunden fortid. At bruge netop dette til at sammenligne med vores egen fortid, giver et forkert billede på nethinden. Når en bog, der skal genfortælle Danmarks oldtid, starter med menneskets oprindelse i Afrika (et afsnit der i øvrigt er særdeles mangelfuld på flere punkter), undres man også, men Varberg har jo i sit forfatterskab tidligere gået ud over gængs opfattelse af, hvornår en periodes begyndelse skal fastsættes til.

Via indholdsfortegnelsen ses, at bogen er traditionel opdelt i oldtidens tre hovedafsnit, dog med udskillelse af vikingetiden, som efterhånden må betegnes som den fjerde periode af oldtiden; hvor de første skriftlige kilder begynder at tegne landets historie, om end det er udenlandske kilder, man må ty til i mangel af danske skriftlige kilder, undtaget de korte mangelfulde hentydninger eller "beskeder" som runestenene giver. Men anderledes kan det ikke gøres, når man vil fremstille hele landets oldtid på kun godt 300 sider.

Litteraturlisten side 312 starter med en forklaring på, hvilke bøger der især er benyttet. Jørgen Jensens "Danmarks Oldtid" i fire bind fra 2001 til 2004, Poul Otto Niensens "Nationalmuseets Danmarks Oldtid" fra 2013 er de to vigtigste for Jeanette Varberg, altså den sidste store samlede fremstilling af oldtiden i Danmark og bogen fra Nationalmuseet, der blev udgivet i mangel på en vejleder til udstillingerne om oldtiden på stedet. Hertil nævnes, at fagkollegers værker også er brugt, samt de "mest centrale" er nævnt i en litteraturliste. Det passer dog ikke. Et eksempel skal nævnes: I bogens afsnit om tundrajægerne omtales to meget vigtige lokaliteter – Jels og Slotseng. Når man læser bogen, kunne man foranlediges til at tro, at det er Jeanette Varberg selv, der har forestået disse undersøgelser, for det er ikke nævnt, at der findes en fin monografi om fundet ved Jels (Istidsjægerne ved Jelssøerne 1992), forfattet af arkæologerne Jørgen Holm og Flemming Rieck. Her er det ikke nok blot at henvise til sekundær litteratur, når den primære ligger lige for. Det havde i øvrigt pyntet gevaldigt på hele bogen, havde man sat litteraturhenvisninger ind – i hvert fald ved de vigtigste fund. I det hele taget mangler en del titler i litteraturlisten – også selv om det er en populær fremstilling af stoffet, som forfatteren vil fortælle.

I forhold til Jeanette Varbergs tidligere udgivelser, synes hun at have taget imod kritikken vedr. manglende kreditering under billederne. Men desværre ikke altid. Ofte står der blot museets navn, og som bekendt tager ingen museer billeder – det gør mennesker. Til nød kan man benytte museets navn såfremt der er tale om et gammelt billede, som man ikke kender ophavsmanden/kvinden til. Et

eksempel herpå er side 106, hvor fotografierne til begge billeder er Roberto Fortuna og Kira Ursem (i øvrigt to fotografer, der er nævnt under andre optagelser i bogen, og som mangler flere steder!). Det skal dog nævnes, at billedmaterialet i bogen er fyldestgørende godt, og havde man fra forlagets side benyttet et andet glittet papir, var billederne også fremstået lidt skarpere. Layoutmæssigt kunne man generelt godt have ladet billederne følge tekstens indhold lidt bedre. Et eksempel på misvisning i denne forbindelse ses på side 56, hvor billedet viser et kornsegl af flint og nogle strå. Fint billede, men det hele falder til jorden, når man læser teksten hertil; for her henvises til "de første bønder". Det viste flintsegl er af en type, der først forekommer i dolktid – altså absolut ikke de første bønder, men de allersidste bønder i dolktid og i begyndelsen af bronzealderen – altså ca. 2200 år senere, end man skulle tro ifølge Varberg. Det ville nu også have været godt, hvis man havde valgt at bringe en målestok på billederne, men det er nok fravalgt af æstetiske grunde.

Om tekstens indhold skal siges, at der er for mange forkerte oplysninger. Det gælder i omtrent hele bogen, hvorfor ikke alt kan nævnes her. Men nogle få eksempler skal nævnes.

De ældste menneskearter udviklede sig ikke alene i "de østlige dele" af savannen, idet nyere fund tyder mere i retning af Sydafrika (side 11). På side 13 skriver Varberg: "Den såkaldte Acheuléenkultur, efter Saint-Achel ved Amiens i Nordvestfrankrig, karakteriseres netop af sådanne håndkiler, som er fundet så nordligt som i Sydengland og Nordtyskland. Vi har også funder fire håndkiler i Danmark, der kan tilhøre Homo Erectus, men de er fundet som løsfund og ikke i et daterbart jordlag. Dermed kan vi ikke være sikre på, om de er ægte. Det står således stadig hen i det uvisse, om verdens længstlevende menneskeart også færdedes på vore breddegrader for ca. 300.000 år siden." Det er noget sludder. For det første må så nordligt som Nordtyskland absolut betegnes som værende på "vore breddegrader", da der forekommer fund af den karakter blot 60 km. syd for grænsen (og muligvis/forhåbentligvis vil der dukke sikre beviser op her i Danmark på et tidspunkt), og for det andet drejer det sig om to nogenlunde sikre håndkiler fra det nuværende danske område (ikke fire), nemlig fra Fænø i Lillebælt og fra Villestrup i Nordjylland, mens de to fra Karskov Klint på Langeland og fra Hjulby-Skellerup på Sydfyn kan lige så godt være senere forarbejder til flintredskaber. På side 18 omtales benfløjter fundet i palæolitiske huler. Ikke hvor mange fund der er, men derimod påstås det, at disse fund "giver os også en ide om, at musik for første gang i vores historie har haft en særlig betydning". Nu er der ikke nogen beviser for "musik" her. Det kan lige så godt være lokkefløjter eller blot signalføjter, man har fundet brudstykker af.

På side 20 skriver Varberg, at istiden begyndte at slippe sit tag i Nordeuropa for omkring 14.700 år siden. Det er nok nærmere for 17.000 år siden. I afsnittet "Skovfolket" på side 31, skriver hun, at "Samtidig hævede den del af Skandinavien, der før havde været dækket af is, sig op som en kæmpemæssig svamp, der før havde været presset sammen. I den proces begyndte det nutidige landskab at tone frem." Et dårligt billede at bruge en "kæmpemæssig svamp", da det ikke er tilfældet og i hvert fald misvisende. Derimod afsmeltede isen fra oven af og fra siderne, men i de godt fem tusinde år, processen tog, forekom der flere kuldefremstød. Således skubbede isen flere gange, nærmest bulldozeragtigt, jord, ler og sten foran sig, og skabte derved de bakker som vi kan se i dag. Det gælder dog ikke hele landet – i Sydvestjylland og på Lolland for eksempel, er landskabet stadigvæk forholdsvis fladt.

Varberg vil gerne give fortidens kvinder den funktion som mændene med sikkerhed havde; nemlig at gå på jagt og være krigere. I nogle tilfælde kan det være sandt, men vi mangler sikre beviser på det. Her skal indskydes, at den ikke går med sammenligninger til eksempelvis Peru, som ligger alt, alt for langt væk fra vores kulturer. Ikke blot er fundmaterialet for lille til at kunne udlede noget som helst, men for eksempel pilespidser kunne jo også tænkes at være symbolsk, arvestykker eller? At oldtidsgrave omdøbes ved moderne revurdering, er der ikke noget i vejen med – det skal gøres i takt med at vi bliver klogere, men det er stadigvæk usikkert om genstande ligefrem fortæller om en gravlagt persons funktion i livet. Ja, muligheden er der, men sandsynligheden ikke. Så det må stadigvæk være et trosspørgsmål, om kvinder var storvildtjægere og krigere også.

På side 41 fortælles om "Kystfiskerne". Det er Kongemosekulturens – og Ertebøllekulturens folk, der hovedsageligt levede ved kysterne og levede maritimt. Men mon ikke at for eksempel Øresund blev skabt betydeligt hurtigere end 600 år? På den svenske side af Øresund ligger en "druknet" skov, som

sandsynligvis mere er et bevis på, at Østersøen nærmest er flydt over på grund af smeltet is, så der har været en tsunamilignende flodbølge fra syd og dermed udvidet vandarealet på stedet. Der er flere andre steder i Danmark, hvor "druknet" skov er konstateret.

Afsnittet "Bondestenalderne" indledes med en udmærket beskrivelse af skiftet fra jæger til bonde, med alt hvad det medførte; blandt andet en arbejdsdag fra ca. 3 timer som jæger, til en arbejdsdag rigtig mange timer, da både agre og dyr skulle passes – året rundt. Til gengæld blev fødevarerabiliteten markant forbedret. Nogle udregninger på, hvor mange høns vi har i dag, er dog irrelevante (25 milliarder på verdensplan!), men når sådanne fakta og antal medtages, ville en kildehenvisning have været at ønskelig, selv om det anses for at være uvæsentligt. I det hele taget ville kilder til Varbergs mange påstande (eller referater?) have været gode at få med.

"Noget holdt dem tilbage", skriver Varberg om bøndernes indtrængen i det nuværende danske område – ca. 1000 år senere end syd for Østersøen. Ja, det har nok ikke været Danmarks dybe skove, som påstået, der gjorde denne senere indførsel af agerbruget, men snarere at man har levet udmærket som jæger og fisker, og hvorfor så begynde med det slidsomme bondeliv, som man sikkert har kendt til fra det nordtyske område. Desuden skete agerbruget ikke i en pludselig ryk, men snarere som en langsommelig proces, hvor fx hassel først blev passet, derefter mindre agre med korn, som nævnt i bogen ved svedjebrug (side 63). På tilsvarende vis indførtes ikke alle husdyr ved denne tidlige lejlighed, men om der ligefrem har været få dyr, som påstået, ved vi ikke meget om.

På side 55 begynder kapitlet med endnu en fiktion: her om en mand, der forlader sin familie i september måned, for at "finde nyt land" nordpå. Der sammenlignes desuden med opdagelsen af Amerika, hvor europæere (mener hun mon vikinger fra Grønland eller efter Columbus opdagede Amerika i 1492?) drog over vandet. Og straks er der lagt op til konflikter, eksemplificeret ved det ikoniske kranium fra Porsmose på Sydsjælland – en mand var ramt af hele to pile. Han var blevet skudt oppefra, påstås det, men i virkeligheden kunne han såmænd lige så godt være blevet ramt i brystet af den første pil, bukket sig forover og så først ramt i næsen af den anden pil. Vi ved det ikke. Der kan endog være tale om en decideret henrettelse, som Varberg helt korrekt fortæller i billedteksten på side 52 – altså et par sider inden selve omtalen af samme i teksten. Om konflikter ved begyndelsen af bondestenalderen, refereres også til Dragsholms graven i Nordvest Sjælland. Han havde, foruden andre våben, fået en stridsøkse med sig i graven. Om denne skriver Varberg: "Våbenøkserne i Dragsholmmandens grav var ikke kun til pynt." Det er naturligvis frit for at tolke, men gængs opfattelse af bondestenalderens stridsøkser har været værdighedstegn og ikke egentlige brugsvåben. Det er egentlig utrolig, at denne forkerte opfattelse af stridsøksernes funktion stadigvæk fremsættes af fagfolk, og det må jo bero på, at disse ikke har orket at læse de senere års tilbagevisninger; her kan for eksempel nævnes Niels H. Andersens artikel "Kult og Krig i Bondestenalderen" i temabogen "Krig og Vold i Fortiden" 2015, en bog som Varberg i øvrigt selv skrev hele to bidrag til.

I afsnittet "Ingenmandsland", der handler om bondestenalderens dysser, siger Varberg, at det "kun var for de få og indviede at overskride tærsklen mellem denne verden og en anden" (side 67) om fx Sarup på Sydvestfyn, hvor palisadehegn har omsluttet visse områder. Ja, det er nærliggende at tro, men vi ved det ikke. Hun kalder de indhegnede områder for "de dødes ingenmandsland", og fremsætter teorien om livets cyklus. Også det er en mulighed, men ikke på nogen måde beviseligt. Hele problematikken omkring dysser og jættestuer vs. Sarup anlæg er meget sporadisk beskrevet. Det er meget vigtige anlæg, som burde have fået meget mere opmærksomhed i bogen.

I afsnittet om de senere jættestuer, omtales et svensk fund – en kvinde på ca. 20 år, der påviseligt via DNA-analyser døde af pest, og dermed er det ældst påviste pestoffer i Europa. Her konkluderer Varberg, at det må være agerbruget, der tiltrak gnavere, og dermed sygdomme. Et meget spinkelt grundlag til vidtgående konklusioner, men man forstår det godt, når fundmaterialet ikke er større. Måske skulle hun vente med de hurtige konklusioner til vi ved noget mere. Som billedmateriale (side 73) bringes to kranier fundet i Nordsjælland. Her er tale om menneskeofringer af to piger, der beskrives som måske værende søstre, en oplysning der ligeledes mangler en kildehenvisning, men der henvises til deres "ansigtstræk". Der er tale om kranier og derfor ikke ansigtstræk, men det kunne da være interessant at se de to kranier modelleret op så ansigtstrækkene kunne sammenlignes.

Varberg viser også et foto af en af de mange solsten fra Bornholm. Igen mangler henvisning bogen "Solstensøen" af Poul Otto Nielsen og Finn Ole Nielsen, Bornholms Museum, Nationalmuseet og Wormianum 2014. I forbindelse med omtalen af Bornholm påstås det, at da flint ikke forekommer naturligt på Bornholm, kommer al flint fra "det øvrige Danmark, sandsynligvis på Sjælland eller Møn". Der findes også naturlige forekomster af flint i Skåne og Nordøsttyskland og Polen. Hun skriver også, at "På Bornholm flytter man for omkring 4.900 år siden sammen på store pladser og hegner dem ind som beskyttelse mod ufred." og lidt senere: "Ved Rispebjerg på Sydbornholm har stenalderbønderne boet bag ved høje palisader i rektangulære huse." (begge udsagn side 75). Det er der absolut ingen hjemmel til at påstå, da man ikke har fundet sikre spor efter beboelse indenfor de hegnede områder, og der er overhovedet ikke erkendt nogle rektangulære hustomter her. Det er altså ren fantasi fra Varbergs side, en fantasi der med lethed kunne være undgået, havde hun sat sig en smule ind i netop de omfattende bornholmske stenalderundersøgelser, som er velpubliceret. Til gengæld er det korrekt, at der er erkendt en del runde strukturer, som tyder på en eller anden form for kultisk aktivitet, idet der er fundet et askelag i nogle af dem. Men indtil videre har arkæologerne ikke noget entydigt svar på, hvad disse runde stolpebyggede konstruktioner (cirkeltårne, benævner Varberg dem – selv om ingen ved noget om højden af dem) har været brugt til. Hun skriver, at "omkring cirkeltårnene har man lagt små, runde sten med indridsninger på – ikke mere end fem centimeter i diameter." (side 75) Nu er det jo nok den moderne plov, der har flyttet rundt på disse solsten, så vi ved ikke præcis, hvordan de har været deponeret, endsige brugt. Hertil skal siges, at de runde konstruktioner er fundet på to lokaliteter på Bornholm, nemlig som nævnt Rispebjerg, og på Vasagård, der ligger nogle få kilometer fra Rispebjerg. Underligt nok bliver Vasagård slet ikke nævnt, selv om det faktisk er på dette sted, langt de fleste solsten er fundet.

Disse pladser har sandsynligvis haft en speciel funktion i bondestenalderen, med de usikkerheder der nu en gang er behæftet med den problematik. Hun fortsætter: "Her får ofringerne ved foden af jættestuerne og ved særlige runde trækonstruktioner en særlig betydning." Ja, hvornår har ofringer ikke haft en særlig betydning?

På side 77 ff. Omtales yamnaya folket, der stammer fra området nord for Sortehavet. De indvandrede til Europa omtrent uhindret, måske fordi Europa var delvist affolket på grund af pestepidemier (hvilket vi ikke har noget egentligt bevis for). Men Varberg skriver også, at der måske var yamnayerne selv, der havde pesten med sig...! Hvis menneskene havde pest, var de sandsynligvis døde inden de nåede så langt.

Bronzealderen beskrives på 46 sider. Lige lidt nok plads til en hel periode, hvor det ny metal virkelig vinder indpas, og som faktisk varede 1000 år. Til gengæld overraskes man af, hvor godt afsnittet er bundet sammen. Både hvad angår kontakter til det Middelhavsområdet, som til vores nærmeste nabo i syd, det tyske område. I dette afsnit synes arkæologen at træde i karakter og beskrive noget, som hun ved noget om. At Tollense slaget (lige syd for Danmark i Mecklenburg-Vorpommern) er medtaget, er nydeligt, idet det er påvist af nogle af de slagte krigere, stammede fra det danske område. Der har været tætte kontakter til naboerne også i bronzealderen. Der bliver gjort en del ud af nogle blå glasperler, et emne som Varberg har berørt ved flere tidligere lejligheder efter af de gammelkendte fund, fik ny aktualitet for nogle få år siden. Vedr. billedet af et krumsværd af flint og et af bronze, kunne der godt være oplyst, at der faktisk er fundet to af slagsen i Rørby ved Kalundborg, ligesom Nationalmuseets fotograf Lennart Larsen burde være krediteret dette foto.

Om man kan konkludere noget om bronzealdermenneskets syn på "køn og nøgenhed", som det påstås i forbindelse med referat af Egtvedpigen ("der har formentlig eksisteret en mere frigjort holdning til kroppen"), kan nok betvivles ud fra et enkeltstående fund. Havde der været tale om flere lignende fund, som der for eksempel er fra det senere Rom, ville påstanden nok være mere troværdig. Ikke ud fra et enkelt fund. Derimod er det mere sandsynligt, at Egtvedpigen var en danserinde, som korrekt genfortalt kan ses på svenske helleristninger eller figuren fra Grevens Vænge på Sjælland (afbildet på side 127) og såmænd også på en ægyptisk afbildning.

I de senere år har strontium-analyser, hvoraf man kan konkludere noget om, hvor en person er vokset op og har levet, skabt debat i forskermiljøet. For tingene er vist ikke helt så enkle, som nogle påstår. Der er usikkerheder ved metoden. Disse usikkerheder får dog ikke Varberg til at holde sig tilbage når

Egtvedpigens færden i livet bliver beskrevet. Men at kalde egekistegravene for "ormehuller i tiden" (side 109) er lige at stramme den lidt rigeligt, men mindre vi skal opfatte hele bogen som en fiktiv beretning.

At Tollense fundet er medtaget, er som sagt kun rimeligt. Det er det ældst dokumenterede slag i Europa. Men at sammenholde det som en "måske-udløber" af samme krise, som Faraos Ramses den 3. havde med "Havfolket" i Middelhavet, er nok at overtolke materialet.

Som sagt er bronzealderafsnittet godt skrevet, men enkelte steder "løber pennen" fra Varberg, som når hun omtaler guldspiralerne fra Boeslunde på Vestsjælland, og betegner den lokale hersker som værende en "præstekonge"... en titel som anmelder ikke tidligere er stødt på i forbindelse med bronzealderen. Men Varberg mangler derimod at omtale tallet "2" - der er altid fundet to bronzelurer sammen, og to store kultøkser og naturligvis de to veksøhjelme fra en mose vest for Måløv ved København. Det må betyde, at der i bronzealderen, altid har været to hovedpersoner, som har ledet de kulthandlinger, der har måttet fundet sted.

Jernalderdelen begynder med en overskrift, der nok vil skabe mere forvirring end oplysning. For uindviede vil ordene "Det demokratiske metal" være en slags sammenblanding af begreb og et fysisk element, selv om det faktisk forklares et par sider længere fremme, nemlig at jern forekommer i det meste af det europæiske område. Og teksten starter med at konstatere, at "Danmark blev skabt gennem en lang periode i jernalderen." Alle andre vil mene, at Danmark blev skabt efter istiden, hvilket Varberg da også selv forsøger at beskrive tidligere i bogen. Når der står, at "europæiske folkeslag skubber til historien og bliver en afgørende militær faktor tværs over Mellemeuropa" (side 137), så må denne formulering tilskrives Varbergs forfatter-gen, ikke reelle facts. For udsagnet giver ikke rigtig mening, dels at folkeslag "skubber til historien", og hvad er mon "tværs over Mellemeuropa"? Måske ville det være mere korrekt at skrive ned gennem Europa, for handelsforbindelser m.v. var mere orienteret nord-syd end på tværs, der må betyde øst-vest. Men utydeligt udtrykt er det i hvert fald.

Senere i afsnittet "Landsbyfællesskabet" bruger Varberg igen udtrykket "demokratiske" om landsbyernes størrelse og placering inden for det omgivne hegn. Ja, demokratisk i den forstand, at alle var lige? Og så alligevel, "var der altid en gård, der var større end de andre." (side 141). Her er modsatrettede udsagn, og anmelder mener end ikke, at man skal benytte ordet "demokratisk" i forbindelse med et samfund, som vi kun aner konjunkturerne af hvorledes de var opbygget og organiseret.

I afsnittet "Døden i mosen", der er en udmærket beskrivelse af moselig og andre mosefund. Der er dog igen nogle usikre og lidt fantasifulde betragtninger, men ellers ok. Der henvises igen til strontium analyser, med de usikkerheder der nu engang er ved metoden. Her bør man være forsigtig med konklusioner, indtil metoden er afklaret og entydig.

I resten af jernalder-delen skal blot fremhæves nogle enkelte punkter. På side 168 fortæller Varberg, at man i Vendsyssel ikke nøjedes med at bygge i et plan. Der kom kældre til i nogle af husene. Det er korrekt, at der er fundet stensatte "rum" nedgravet i nogle hustomter der. De er gravet under en meter ned, så egentlige kældre kan der vel næppe være tale om, i hvert fald ikke at man har bygget i flere plan. De nordjyske kældre er oftest gravet ned i staldenden af husene, så måske er der i virkeligheden tale om et opsamlingssted til møg. Der kendes til en sivebrønd i staldenden af en hustomt beliggende i Måløv vest for København. Men man kan sagtens have bygget i flere plan langt tidligere, end vi generelt går og tror. Der har som omtalt været tætte kontakter til eksempelvis romerne i syd. Derfor har man sikkert også taget ideen med at bygge i højden med til Danmark, det er blot svært at bevise det. Dog har man i nogle tilfælde konstateret, at rester af nogle af de såkaldte tagbærende stolper i husene har været gravet betydelig længere ned i jorden, og det kan tolkes som et bevis på, at man har haft mere end blot grundplan i disse huse (I Høje Taastrup findes en sådan hustomt, hvor rester efter de midterste tagbærende stolper var betydeligt dybere end resten, og ved Tystrup udenfor Fakse på Stevns, er der undersøgt et forrådshus hvis mange jordgravede stolper kunne tyde på endnu flere etager).

På side 169 omtales mus og katte. Korrekt er husmusen ikke konstateret i stenalder og bronzealder, men den kan sagtens have været her. Til gengæld hersker der lidt usikkerhed om kattens indførsel i Danmark. Nogle mener den kom i jernalderen - blandt andet konstateret ved fund af knogler fra katte fra det første århundrede i Aalborg - igen er fundmaterialet meget lille til at konkludere en egentlig

indførelse af katte til landet - og andre mener, at den først kom med vikingerne fra England, hvor huskatten blev efterladt af romerne, da de trak sig tilbage i 4-500-tallet. Nu er Varbergs opfattelse, at katten kom til Danmark i romersk jernalder sandsynligvis ikke helt ved siden af, men en kildehenvisning til hvor oplysningen kommer fra, ville have været ønskelig.

På side 170 står: "Arkæologerne har ikke fundet spor af ganske almindelige romerske varer som deres helt specielle keramik, der havde en kraftig rødbrun farve." Den påstand er ikke korrekt. Man må gå ud fra, at den specielle romerske rødbrune keramik er terra sigillata, som der er fundet en del af i Danmark. Foruden de to hele kar fra grave i Himlingøje og Valløby på Stevns, er der fundet terra sigillata skår især på Fyn, men også på Bornholm og i Jylland. I det følgende er en fin gennemgang af ofrene i Alken Enge, og helt rigtigt mener Varberg, at det tyder på, at det slag, der har været i området, kan sammenlignes med Varusslaget i Teutoburgskoven i Nordtyskland.

I afsnittet "I skyggen af Rom" side 177, omtaler Varberg den romerske møntøkonomi. Så langt så godt. Og lidt morsomt skrevet er: "Det er immervæk altid lettere at købe en ko for 20 denarer end for 10 spyd, en ged og en sæk halvrådnede æbler." Næsten "Klodshansk" og må tilskrives forfatterens slet skjulte humoristiske sans. I næste linje omtales runer og vikingetidens møntøkonomi i Danmark, sådan lige pludselig. Men man kunne alligevel få opfattelsen, at danske fund af romerske denarer også indgik i en egentlig pengeøkonomi, hvilket naturligvis ikke er tilfældet. Afsnittet nævner import fra romerriget, og her de mest prestigefyldte som fingerringe og fundet fra Årslev på Fyn med krystalkugle og smyksesæt i guld. Mange andre fund kunne være nævnt, og selvfølgelig også nogle af de mindre spektakulære fund. Omtalen af Illerup Ådal er godt refereret. Dog burde Varberg have nævnt Anette Frølich, der er den danske arkæolog, som har beskæftiget sig med lægekunsten i jernalderen, og netop behandlet lægeinstrumenterne herfra. Ej heller har man ulejliget sig til at sætte Frølichs publikation (Jernalderens lægekunst, JAS 2009) med på litteraturlisten, og man kunne således tro, at det er Varberg selv, der har forsket i det emne.

Det var med lidt spænding, at anmelder tog fat på afsnittet "Sagnkonger"... men skuffelsen blev stor, da det kunne konstateres, at Varberg i den grad går ind for genbrug. For hele afsnittet inkl. fotos og naturligvis illustrationstekster, er stort set ordret det samme som skrevet i 2017 i "Historien om Danmark". Her kunne man godt have ønsket sig lidt flere informationer om tiden, end et foto af vikingehallen i Sagnlandet Lejre og et foto af nogle guldgubber fra Sorte Muld på Bornholm. Vedr. teksten til gubberne, er det ikke korrekt, at stedet kaldes for "Guldageren" af de lokale, men derimod kaldte stedet for Guldageren i 1700-tallet. Så kan man altid tænke lidt over hvad de mon fandt på Sorte Muld dengang, for guldgubberne er så små, at de kun med ihærdighed kan ses med det blotte øje, medmindre man ved hvad man kigger efter... og hvis pløjningen havde været dyb nok dengang.

Afsnittet om vikingetiden er, med små nuancer, ganske lig samme i bogen "Historien om Danmark". Der er benyttet de samme billeder (ligesom "Urtid" er en kopi af "Historien om Danmark" med mindre ændringer). Nu har Varberg jo skrevet andet om vikingerne, så det var forventeligt, at dette afsnit ville fylde lidt mere. Dog er enkelte nye fund medtaget (som man ikke vidste om, da "Historien om Danmark" blev skrevet), nemlig de to skeletter fundet henholdsvis i England og på Fyn, og som via DNA er påviseligt i familie med hinanden. Her kan det endog konstateres, at for eksempel omtalen af Massegraven i Dorset i England, er bedre beskrevet i "Historien om Danmark" end den er i "Urtid". Det er gået stærkt, fornemmer man. Et eksempel på et fund, der burde være nævnt, er i Varbergs omtale af "Danmarks ældste maskine, vandmøllen, kom til landet i vikingetiden." (side 224). I Pøl Å ved Omgård i Vestjylland dukkede et par skovblade til en vikingetids vandmølle op (udgravet af Leif Christian Nielsen), er indtil videre vores eneste vidnesbyrd om vandmøller i vikingetidens Danmark...!

I afsnittet om vikingernes blót (side 236) kunne Varberg godt have nævnt de stenede områder, der blandt andet er påvist i Omgård og i Lejre. Disse er af flere blevet tolket til at være rester af selve offerpladser/blótet, så kultiske handlinger kunne foretages lige udenfor døren.

De berømte ringborge berøres også, hvilket er helt naturligt, idet de er de største fortidsanlæg vi har. Men det ville være godt hvis fakta var korrekt refereret. Fyrkat ved Hobro omtales som en ringvold med en indre diameter på 120 m. på side 183 (billedteksten), mens den pludselig er 140 m. på side 284, hvor den sammenlignes med Nonnebakken i Odense. Det korrekte er, at Fyrkat, Nonnebakken og den nylig erkendte Ringborg ved Køge, alle har en diameter på ca. 120 m. (jv. artiklen " - Odenses skjulte

vikingeborg og dens potentiale som verdensarv" af Mads Runge, i bogen Knuds Odense, Forlaget Odense Bys Museer, 2017). Om ringborgenes funktion bliver vi ikke klogere, end at de var "centrale militære anlæg" (side 284).

I afsnittet "Vølver og skjoldmøer" omtales Glavendrupstenen på Fyn, rejst af Ragnhild, der ligeledes rejste en runesten på Sjælland (efter to mænd, som hun kunne have været gift med). Men det nævnes ikke, at den sjællandske runesten er Tryggevældestenen, altså kan stedet komme lidt nærmere end bare på Sjælland. Her kan det for en gangs skyld konstateres, at Varberg har nævnt et af de nutidige hovedværk indenfor Runesten, nemlig Lisbeth Imers "Danmarks Runesten - En fortælling", Nationalmuseet og Gyldendal 2016. i litteraturlisten.

På side 301 påstås en dansk viking ved navn Rollo har givet navn til den franske nordlige region, Normandiet. Der hersker nogen tvivl om denne påstand. Nogle mener at Rollo stammer fra Faxe på Sjælland, men andre mere tror på, at han var nordmand.

På side 293 ff. (Nordsøimperiet) finder vi en fin kort gennemgang af de danske vikinger i England, og bogen afsluttes naturligt med en kort omtale af de norske vikingernes sidste bedrifter i England (Stamford Bridge 1066). Den danske kong Svend Estridsen var ikke i stand til at følge med til England. Det sidste afsnit "Fra vikingetid til middelalder" er en fin afrunding af de politiske forviklinger, der foregik i sidste halvdel af 1000-årene. På så få sider kan det faktisk ikke gøres bedre.

I bogens omtale fra GADS Forlag står: "Og så har Jeanette Varberg i bogen et vågent øje for kvindernes rolle som andet og mere end dem, der føder børn i skyggen af mændene". Hertil skal siges, at Varberg ikke overdriver denne tilgang til stoffet. Havde det ikke været pointeret, havde man næppe opdaget, at det også er et "tema" i bogen. Et par gange nævnes kvinder (gravfund) som værende mændene ligeværdige i alt, men denne fejlvurdering overdrides som sagt ikke. I et af bogens sidste afsnit vises en kvindegrav fra Birka, Sverige. Denne grav blev for et års tid siden centrum for en polemik, der i korthed gik ud på at den påviser, at kvinder i vikingetiden også var krigere. Nu behøver et krigerudstyr ikke nødvendigvis at fortælle om personens virke som kriger i live... men der kunne også være tale om for eksempel manden krigsudstyr, hun havde fået med i graven - eller måske farens, ja måske arveudstyr. Vi ved det ikke, og derfor må det i stedet konkluderes, at fundmaterialet her er alt for lille. Men fred være med det faktum, at nogle nutidige kvinder ligefrem higer efter at være mændene ligeværdige til alle tider. Det har de nu altid været i anmelders øjne.

Fra en fagperson, der ofte omtales som værende "vikingetids ekspert", burde dette afsnit nok have været noget mere uddybende.

På omslagets bagside står: "URTID er en gennemrevideret, opdateret og udvidet udgave af Jeanette Varbergs bidrag til Historien om Danmark, bind 1." hvorefter der henvises til udsagn, der roser hendes måde at skrive på - og ikke hvorledes Varbergs forfatterskab ofte misligholder stoffet rent faktamæssigt. Nu er der jo nok tale om journalister, der ikke umiddelbart formår at skelne Varbergs sammenblanding af facts og fiktion, hvilket er en skam. Men det kan lade sig gøre også at skrive dygtigt og levende udelukkende på grundlag af fakta. I bemærkningerne her på bagsiden er også citeret fra historie-online.dk, hvor netop undertegnede var anmelder af denne bog. Lidt misvisende ordvalg - "En kraftpræstation" - selv om de er benyttet i anmeldelsen dengang. Men der mentes dels den sproglige fremstilling, dels den forholdsvist korte tid, som bogen var blevet skrevet på. Det lader til, at Varberg ikke har læst kritikken - i hvert fald ikke taget denne til indtægt på flere punkter. Det samme gælder anmeldelsen af samme bog i Historisk Tidsskrift, Bind 117, Hæfte 2, København 2017, af Else Roesdahl og Søren H. Andersen, begge Moesgård. Så læs også disse anmeldelser.

At Varberg skriver godt rent sprogligt set, hersker der ikke nogen tvivl om. Nogle gange endda for godt, som når hun bruger udtryk som vores "dybe" historie (side 5), "dybt inde i hulerne" (side 16) eller "Jordens dybe vinter" (side 22). Man ved jo nok, hvad hun mener, men hvorfor ordet "dybe" virker fascinerende på hende, må stå hen i det uvisse. Måske er det bare et problem, at Varberg skriver journalistisk i stedet for fagligt (korrekt). Bogen bærer præg af at være skrevet meget hurtigt (der har ikke været tid til biblioteksopslag, kildehenvisninger og en efterfølgende grundig korrektur), og man sidder tilbage med et indtryk af, at den i virkeligheden er skrevet til levering på forlaget til tiden... ikke

som et helhjertet projekt. Når man har læst Varbergs andre publikationer, fornemmes det også, at hun, som nævnt, uden videre bruger tidligere titlers indhold, og der er klart emner, som hun kærer sig mere ved, end andre; bronzealderen for eksempel.

Nu har anmelder ikke kendskab til målgruppen for denne publikation. Hvis det er arkæologer, amatørarkæologer eller ganske enkelt almindeligt interesserede, der stiles imod, så er missionen mislykket, og i hvert fald ikke som det påstås, er der tale om en revideret og opdateret udgave af "Historien om Danmark". Selv om nogle fejl i "Historien om Danmark" er rettet til i "Urtid" – for eksempel i afsnittene om romersk og germansk jernalder, så gør de mange fejl og mangler bogen uanvendelig som oplysende værk. Det, der sker i disse år med formidlingen af vores fortid, er på sørgelig vis blevet til ren underholdning i Disney-stil. Der skelnes ikke skarp mellem facts og fiktion – selvfølgelig for at gøre stoffet mere spændende, men det betyder til gengæld, at fagarkæologer og seriøse forskere i fremtiden må bruge tid på at "rydde op" og få den sande viden ud – især når det som her formidles af en fagperson, der måske burde skrue lidt ned for antallet af publikationer, og op for fagligheden... eller måske helt holde sig til det fiktive univers?

At ville fremstille Danmarks oldtid på kun 300 sider, er for alle fagarkæologer en umulighed, hvilket Varbergs "Urtid" da også beviser på glimrende vis. Det kan simpelt hen ikke lade sig gøre uden at springe masser af vigtig viden over, og da menneskets udvikling gennem tiderne bygger på de foregående generationers erfaringer, vil der uvilkaarligt opstå mangler, mange mangler.

Hvis bogen anskaffes, anbefales enten at man er godt inde i stoffet på forhånd. Hvis man ikke faktisk tjekker løbende, vil man til en vis grad blive misinformeret. Bogen ser anmelder ikke som en revideret udgave af "Historien om Danmark", da der ikke er foretaget alle de nødvendige rettelser, som er nødvendige. "Urtid" er mere en gengivelse af "Historien om Danmark" - samme tekst, samme billeder men nogle sider færre - sikkert på grund af mindre størrelse.

Anmelder vil give fire oldtidsminder ud af seks mulige, da bogen ikke opfattes som en egentlig revideret, opdateret og udvidet udgave af "Historien om Danmark", men snarere en gentagelse af denne bog.

[Historie-online.dk, den 15. december 2021]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/eigi-einhamr>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

EGTVEDPIGENS REJSE

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/egtvedpigens-rejse>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/forhistorisk-tid-12-12/ressourcer-og-kulturkontakter>)

RESSOURCER OG KULTURKONTAKTER

